

25 ΜΑΡΤΙΟΥ 1959*

*Προσφώνησις τοῦ κ. ΣΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΜΑΡΙΝΑΤΟΥ,
πρυτάνεως τοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν*

Μακαριώτατε,
Ύψηλότατε,
Κύριε Πρόεδρε,
Κύριοι Ὑπουργοί,
Κυρίες καὶ Κύριοι,

Ἄν τὸ Ἔθνος μας ἀπεφάσιζε νὰ ἐορτάζῃ μερικὰς μόνον ἀπὸ τὰς ἐπετείους του, καὶ μάλιστα μόνον μεγάλας ἐπετείους, δὲν γνωρίζω ἂν θὰ ἔφθανον αἱ ἡμέραι τοῦ ἔτους, διὰ νὰ τὰς περιλάβουν. Σήμερον ἐορτάζομεν μίαν μεγάλην ἐπέτειον, ἡ ὁποία καλύπτει μικρὸν μέρος τῆς Ἱστορίας τῆς Φυλῆς. Ἀρχίζει μόλις ἀπὸ τοῦ 1821 μετὰ Χριστὸν καὶ εἶναι ἡ ἱστορία ὅχι τῆς Ἑλληνικῆς, ἀλλὰ μόνον τῆς Νεοελληνικῆς ἐλευθερίας.

Ἄν θελήσωμεν καὶ εἰς τὸ 1821 πρὸ Χριστοῦ νὰ ἀνατρέξωμεν, ἡ ἐπιστήμη σήμερον παρακολουθεῖ καὶ ἕως ἐκεῖ τὰ ἴχνη τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Ἀπὸ τοῦ 1600 π.Χ. παρακολουθοῦμεν τὰ ἐκπληκτικὰ ἴχνη του εἰς τὰς πολυχρύσους Μυκήνας, ἀπὸ τοῦ 1400 τὴν γραφὴν του εἰς τὴν Κνωσόν, ἀπὸ τοῦ 1300 τοὺς μύθους του καὶ τὰς παραδόσεις του, ἀπὸ τοῦ 1000 περίπου τὸ ἐκπληκτικὸν δαιμόνιον τῆς ἐπικῆς του ποιήσεως. Ἀκολουθεῖ ὁ Ὅμηρος, οἱ ποιηταί, κατόπιν οἱ φιλόσοφοι καὶ οἱ ἱστορικοὶ καὶ ἕκτοτε μέχρι σήμερον εἷς καὶ ὁ αὐτὸς λαὸς, εἰς μίαν καὶ τὴν αὐτὴν χώραν, ἐξελίσσεται καὶ ζῇ μετὰ τὴν γραφὴν, μετὰ τὴν γλῶσσαν, μετὰ τὰ προτερήματα καὶ μετὰ τὰ ἐλαττώματά του. Ἄλλος λαὸς ἐπὶ τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἡπείρου δὲν ἔχει αὐτὸ τὸ προνόμιον. Ἀκόμη καὶ ἐπὶ τοῦ πλανήτου μας ὁλοκλήρου μόνον εἰς τὸ Κινεζικὸν ἔθνος θὰ παραχωρήσωμεν, ἂν θὰ παραχωρήσωμεν, τὰ πρωτεῖα. Ἀφαιρουμένον τοῦ μεγάλου τούτου ἔθνους οὐδεὶς ἄλλος λαὸς σήμερον ἔχει τὴν συνεχῆ παράδοσιν τὴν ἰδικήν μας.

Δὲν νομίζω ὅτι περισσότερα πράγματα χρειάζονται, διὰ νὰ ἐννοήσῃ τις πόσῃν σημασίαν ἔχουν καὶ πρέπει νὰ ἔχουν αἱ ἐπέτειοι εἰς τὴν ἀπέραντον αὐτὴν ἀνέλιξιν τῆς ἱστορίας μας. Ἡ ἱστορία μας δὲν ὑπῆρξε δρόμος ἐσπαρμένος μετ' ἄνθι. Ὅπως καὶ ἄλλα Ἔθνη, ἔσχομεν καὶ κολοφῶνας δόξης, ἔσχομεν καὶ πτώσεις θλιβεράς. Εἰς ὠρισμένας περιόδους ὑπῆρξαν κατὰ περισ-

* Ἀνεγνώσθη ἐν τῇ Μεγάλῃ αἰθούσῃ τῶν Τελετῶν τοῦ Πανεπιστημίου κατὰ τὸν ἐορτασμὸν τῆς ἐπετείου τῆς ἐθνικῆς ἐορτῆς.

σότερον. Ὑπῆρξαν συμφορὰ ἐθνική, διότι ὑπῆρξεν ἀπώλεια καὶ αὐτῆς τῆς ἐλευθερίας.

Ἄλλα ἔθνη συνήθως καταποντίζονται εἰς αὐτὰς τὰς τρικυμίας. Τὸ Ἑλληνικὸν ἔθνος δὲν κατεποντίσθη. Καὶ δὲν κατεποντίσθη, ἀκριβῶς διότι δὲν ἔχασε τὴν παράδοσίν του. Ἐτηρήθη μέσα εἰς τὰς ἐθνικάς του γραμμάς, ἐκαλλιέργησε μετὰ φανατισμοῦ τὰς μεγάλας ἱστορικὰς στιγμὰς τῆς σταδιοδρομίας του καὶ θὰ φανῇ περιεργον, ἀλλ' εἶναι ἀληθές: Ἐσώθη καὶ ἐπροχώρησε πρὸς τὸ μέλλον του τροφοδοτούμενον ἀπὸ τὸ παρελθόν του. Ὁ Μεσαίων τῆς Ἑλλάδος, ὅπως ὠνομάσθη ἡ ξηρότης καὶ ἡ πενία τῆς Γεωμετρικῆς ἐποχῆς, ἠλεκτρίζετο πρὸς τὴν ἀνοδὸν μὲ τὸ νὰ ψάλλῃ τὰ ἔπη τῶν ἡρώων τῆς Μυκηναϊκῆς περιόδου. Μὲ αὐτὰ ἐξεκίνησε καὶ κατέκτησε τὰς ἑλληνικὰς ἀποικίας. Δὲν εἶχεν ἀκόμη εἰσέλθει ὁ τέταρτος αἰὼν π.Χ. καὶ οἱ ρήτορες ἐκέντριζον τὰς ψυχὰς τῆς Νεότητος μὲ τοὺς ἥρωας τῶν Μακρῶν καὶ τῶν Θερμοπυλῶν καὶ τῶν Σαλαμίνων. Ἡ πῶσις καὶ ἡ δουλεία τοῦ Ἑθνους ἐπὶ Ρωμαϊκῆς ἐποχῆς παραμυθεῖται μὲ τὰ κλέα τῶν προγόνων. Ὁλόκληρος ἡ Βυζαντινὴ φιλολογία διέπεται ἀπὸ τὴν προγονολατρίαν. Ὁ τρομερὸς ζυγὸς τοῦ Τούρκου ἀντικρύζεται μὲ τὰ αὐτὰ διδάγματα, τῶν ὁποίων τὸ ζώπυρον συντηροῦν οἱ ἱερεῖς, οἱ μοναχοί, οἱ διδάσκαλοι τοῦ Γένους, τὸ Κρυφὸ Σχολεῖο μὲ τοὺς ἀφανεῖς διδασκάλους του.

*Σὰν τὴν σπίθα κορυμμένη στὴ στάκτη
ἐκρυβόταν γιὰ μᾶς λευτεριά,*

ψάλλει ὁ ποιητής. Καὶ ἡ σπίθα ἐκρότησε καὶ ἐπήδησεν εἰς μίαν στιγμὴν. Ὁ κρότος παρασύρεται καὶ μεγαλώνει ἀπὸ τὸν ἀντίλαλον. Καὶ ἔγινε βροντὴ. Καπνὸς ἐφάνη, ἦναψε πυρκαϊά. Εἶναι ὥρα ἱερά. Διὰ τοὺς ἀστρονόμους εἶναι ἡ ἑναρξὶς τῆς ἰσημερίας ποὺ σημαίνει τὸ τέλος τοῦ χειμῶνος. Διὰ τοὺς ποιητὰς εἶναι τὸ γλυκὺ ἔαρ, ποὺ ἐμφανίζονται τὰ ἄνθη εἰς τοὺς ἀγροὺς καὶ εἰς τὸν οὐρανὸν αἱ χελιδόνες. Διὰ τὴν θρησκείαν τοῦ Χριστοῦ εἶναι ὁ Εὐαγγελισμὸς τῆς Θεοτόκου, εἰς τὴν ὁποίαν Ἄγγελος Κυρίου προσφέρει τὸ Κρίνον. Διὰ τοὺς Ἕλληνας καὶ διὰ τὸν κόσμον ὁλόκληρον εἶναι αἱ σάλπιγγες καὶ τὰ τύμπανα, ποὺ ἀρχίζουν νὰ συνθέτουν τὸ Μᾶρς τῆς Ἐλευθερίας. Εἶναι ἡ 25ῃ Μαρτίου. Ὁ οὐρανὸς εὐρέθη ἀνοικτός!

Αὐτὸ σημαίνει, νὰ παιδαγωγοῦνται πάντοτε αἱ γενεαὶ τῶν Ἑλλήνων μὲ τὰ ἐθνικὰ ἰδεώδη. Ἡ δύναμις αὐτὴ εἶναι ἀσυλλήπτου ἐκτάσεως καὶ εἶναι μεγαλυτέρα ἀπὸ τὴν δύναμιν τῆς ὕλης. Ἡ ὕλη ἔχει δύναμιν, δὲν ἔχει ψυχὴν. Ἡ ψυχὴ δὲν ἔχει ὕλην καὶ κυριαρχεῖ πάντοτε τῆς ὕλης, διότι αὐτὸ εἶναι ἡ φύσις της, εἶναι τὸ Θεῖον. Τὴν ψυχὴν τῆς Ἑλλάδος δὲν πρέπει νὰ τὴν ἀφήσωμεν ἀπαιδαγώγητον. Εἰς αὐτὸ ἔγκειται ἡ δύναμις τοῦ Ἑθνους, δι' αὐτὸ ἐπεζήσωμεν μέχρι σήμερον καὶ δι' αὐτοῦ θὰ ἐπιζήσωμεν εἰς τὸ μέλλον περικυκλούμενοι ὥς περικυκλούμεθα ἀπὸ ἄλλοεθνεῖς ζωτικὸς γείτονας καὶ πολὺ

περισσότερους από την ολιγάνθρωπον φυλήν μας. Σήμερον, όποτε έπίκεινται και νέαι εκπαιδευτικάι μεταρρυθμίσεις, αϊ αλήθειαι αὐταί πρέπει νά καταστοῦν συνειδήσεις εἰς πάντα υπεύθυνον περισσότερον παρὰ ποτέ. Ἡ Ἑλλάς, τὸ ἀρχαιότατον καὶ ἱστορικώτατον τῶν ἔθνων τῆς Εὐρωπαϊκῆς ἡπείρου, πρέπει νά ἐννοήσῃ πόσον λεπτὸς καὶ εὐπαθὴς οργανισμὸς εἶναι ἀκριβῶς δι' αὐτὴν τὴν ἀρχαιότητα. Ἄλλοι τὰ γηρασμένα ἔθνη ἀποθνήσκουν. Ἡμεῖς ἀπὸ τὸ πολὺν γῆρας ἠντλήσαμεν ἕως τώρα δύναμιν ἀναγεννήσεως. Ὁ Φοῖνις τῶν ἀρχαίων, ἡ σπίθα τοῦ νεωτέρου ποιητοῦ ἀναζῆ ἀπὸ τὴν στάκτην. Ἄς σεβασθῶμεν τὴν στάκτην, καὶ δὲν θὰ μετανοήσωμεν. Ἐν σφάλμα δύναται νά κόψῃ ἀνεπανορθώτως τὸ νῆμα τῆς Παραδόσεως, καὶ τοῦτο θὰ ἀφήσῃ τὸ ἔθνος ψυχικῶς ἄοπλον εἰς χεῖρας ἐχθρῶν βουλευμιῶντων. Ἡ παιδεία ἐνὸς ἔθνους, ὡς τὸ Ἑλληνικόν, πρέπει νά τείνῃ πάντοτε εἰς τὸ πνεῦμα, τὰς παραδόσεις του, τὴν διατήρησιν τῆς συνεχείας του, διότι ἐξ αὐτῆς ἀρύεται ζωὴν. Ἡ ὕλη πάντοτε θὰ ἀναπτύσσεται, ἀλλὰ ποτὲ δὲν πρέπει νά ὑποστῇ ἐξ αὐτῆς σύγχυσιν καὶ ἴλιγγον τὸ πνεῦμα. Ὁ ἀτμὸς ἄλλοτε, ὁ ἠλεκτρισμὸς κατόπιν, ἡ ἀτομικὴ ἐνέργεια νῦν μεταβάλλουν διαρκῶς τὴν ὄψιν τῆς ἀνθρωπότητος, θέτοντα εἰς τὴν διάθεσιν αὐτῆς τὴν δύναμιν τῆς ὕλης. Αὐριον θὰ ἀνακαλυφθοῦν καὶ ἄλλα. Ποτὲ ὅμως δὲν θὰ ἀντικαταστήσουν τὸ πνεῦμα, τὸ ὁποῖον, τοῦναντίον, γίνεται ἀναγκαιότερον παρὰ ποτὲ μεθ' ἐκάστην νέαν κατάκτησιν τῆς ὕλης.

Γεννᾶται βεβαίως παρ' ἡμῖν, ὡς καὶ παρ' ἄλλοις, πρόβλημα παιδείας. Ἀπλούστατα, ὁ δρόμος εἶναι σαφής. Προσθήκη νέας ὕλης σημαίνει προσθήκην καὶ νέου ἔτους. Εἶναι ἡ μόνη ὁρθὴ λύσις διὰ τὸ πρῶτον ἔθνος ἐν Εὐρώπῃ καὶ δεύτερον ἐν τῷ κόσμῳ. Ἄν εἶναι ἀνάγκη, ἂν κριθῇ ἀναγκαῖον ὅλος ὁ πληθυσμὸς τῆς Ἑλλάδος νά προσλάβῃ τὴν μάθησιν τῆς ὕλης ἃς προστεθῇ ὁ ἀναγκαῖος χρόνος εἰς τὴν παιδείαν, ἃς μὴ ἀφαιρεθῇ ὅμως ἀπὸ τὴν ψυχὴν τοῦ ἔθνους. Αὕτῃ ἡ ψυχὴ μᾶς εἶναι ἀναγκαία, ἂν θέλωμεν νά ἐπιβιώσωμεν καὶ εἰς τὸ μέλλον.

Ἄς μοὶ ἐπιτραπῇ ἐνταῦθα μία παρένθεσις ἐκ τῆς προσφατωτάτης ἱστορίας.

Εἶναι σχεδὸν δεκαετία, ἀφ' ὅτου ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ τοῦ Πανεπιστημίου τούτου διείδεν, ὅτι κατεβάλλετο συστηματικὴ προσπάθεια, ὅπως ἀλλοιωθῇ ἡ Παιδεία τῆς πολυπαθοῦς ἡμῶν μεγαλονήσου, τῆς Κύπρου. Ὁ ὁμιλῶν ταύτην τὴν στιγμὴν ἐκοσμήτευσεν τότε τῆς Σχολῆς. Ὁμοῦ μετὰ τοῦ ἀειμνήστου συναδέλφου Νικολάου Βλάχου συνετάγη ὑπόμνημα, ὅπου ἐξετίθετο πῶς διὰ τῶν μεταρρυθμίσεων τῆς παιδείας τῆς Κύπρου ἐπεδιώκετο ἡ ἀλλοίωσις τοῦ ἔθνικοῦ φρονήματος τῶν μαθητῶν. Ἐξετίθετο ὅτι, ἂν τὰ σατανικά ἐκεῖνα μέτρα ἀφήνοντο νά ἐφαρμοσθοῦν εἰς τὴν παιδείαν τῆς Κύπρου, μετὰ μίαν γενεὰν θὰ ἔχανεν ὅτι πολυτιμότερον διαθέτει ἐκεῖ ἡ Ἑλληνικὴ φυλή: Τὴν συνοχὴν της, τὸ ἐθνικόν της αἷσθημα, τὴν ἐθνι-

κὴν ιδιότητα νὰ θυσιάῃ τὸ πᾶν καὶ πρωτίστως τὴν ζωὴν διὰ τὴν πατρίδα.

Τὸ ὑπόμνημα ἐκεῖνο, κατ' ἐντολὴν τῆς Σχολῆς, ὁ ἔχων τὴν τιμὴν νὰ ὀμιλῇ πρὸς ὑμᾶς μετέβη καὶ ἐνεχείρισεν αὐτοπροσώπως εἰς τοὺς τότε ὑπουργοὺς Ἐξωτερικῶν καὶ Ἐθνικῆς Παιδείας, ἀναπτύξας καὶ προφορικῶς τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ. Ἔλαβε τὴν ἀπάντησιν, ὅτι ἦτο γνωστὴ ἡ κατάστασις, ἤκουσε λόγους ἐπαινετικούς, ἀλλὰ συγχρόνως ἤκουσε καὶ τὴν πικρὰν ἀλήθειαν, ὅτι ἡ πολιτικὴ κατάστασις δὲν ἐπέτρεπε καμμίαν ἐπέμβασιν. Ἡ σωτηρία μόνον διὰ θαύματος θὰ ἦτο δυνατή...

Καὶ τὸ θαῦμα συνέβη. Εἶναι τὸ πολλοστὸν ἀνάλογον θαῦμα εἰς τὴν πολυπαθὴ μας ἱστορίαν. Ἡ ψυχὴ τοῦ Ἑθνους ἐξανέστη καὶ ἔλαβε τὸν γνώριμον δρόμον, τὸν δρόμον τοῦ ἀγερῶχου, τοῦ ἥρωϊκοῦ μαρτυρίου. Ὁ κληρὸς, οἱ ἄστροι, τὸ γῆρας καὶ πρὸ παντὸς ἡ θαλερὰ νεότης ρίπτονται εἰς τὸν ἀγῶνα. Πάντες προσφέρουν τὸ πᾶν, ἀλλὰ τὰ ὑλικά κεφάλαια εἶναι τὸ ὀλιγώτερον. Οἱ μὲν φυλακίζονται, οἱ δὲ ἐξορίζονται, οἱ δὲ ἀπαγχονίζονται, οἱ δὲ κατακαίονται καὶ πάντα ταῦτα γιγαντώνουν ἀπλῶς τὴν θέλησιν τῆς Φυλῆς.

Δὲν θέλω νὰ μακρηγορήσω πρὸς εἰδότας, διότι τὰ πράγματα αὐτὰ ὅλοι τὰ ἐξήσαμεν καὶ τὰ ζῶμεν ἀκόμη ταύτην τὴν στιγμὴν. Καὶ δι' ἄλλον ἀκόμη λόγον δὲν θέλω νὰ μακρηγορήσω. Ἡ ἀριστοτόκος Ἑλλάς, ἀπὸ τὴν ὁποίαν ποτὲ δὲν ἔλειψαν αἱ φωτεινὰ μορφαὶ τῆς ἱστορίας της, ἔδωκε καὶ τώρα τὸν σεμνόν, τὸν ἀφανῆ ἥρωα, ὁ ὁποῖος ταύτην τὴν στιγμὴν εὐρίσκεται μεταξὺ μας καὶ ἀκριβῶς δι' αὐτὸ αἰσθάνομαι τὴν ἀμηχανίαν τοῦ λόγου. Δὲν θέλω νὰ προσκροῦσώ εἰς ὅ,τι ἀκριβῶς ἀποτελεῖ τὸ στόλισμα τῶν πραγματικῶν ἡρώων, τὴν σεμνότητα καὶ τὴν μετριοφροσύνην. Πάντες γνωρίζετε τίνα μέσα διαθέτων πρὸς τίνας ἐπὶ μακρὸν νικηφόρος ἐπάλαυσε, τίνας ιδιότητας ἀνέπτυξε καὶ πῶς ἠχημαλώτισε δικαίως τῶν μὲν ὁμοεθνῶν του τὰς ψυχάς, τῶν δὲ ἐχθρῶν του τὸ σέβας.

Δὲν γνωρίζω, ἂν ἐπέτειος τῆς Ἑθνικῆς Παλλιγενεσίας θὰ ἦτο δυνατόν νὰ ἐορτασθῇ ἐπιτυχέστερον παρὰ μὲ τὴν σεμνὴν παρουσίαν ἡρώων ὥς ὁ στρατηγὸς Γεώργιος Γρίβας. Οἱ λόγοι εἶναι περιττοὶ διὰ τὴν ἱστορίαν μας ὅταν μεταξὺ ἡμῶν εὐρίσκωνται ἐκεῖνοι, οἱ ὁποῖοι ἀκριβῶς γράφουν τὴν ἱστορίαν.

Ὁ ἥρωας τῆς Κύπρου ἡσυχος δύναται τώρα νὰ ἀναπολῇ, ὅτι ἐπετέλεσε τὸ καθήκον του ὅπως καὶ τόσοι ἄλλοι ἥρωες, ὧν συνήθως μνημονεύομεν κατὰ τὸ ἐγκώμιον τῆς σημερινῆς ἐπετείου. Δὲν εἶναι μικρὸν νὰ δύναται τις νὰ εἴπῃ ὅτι ὑπῆρξεν ἀντάξιος τῶν παραδόσεων τῆς Ἑλλάδος, διότι καὶ ἡ Ἑλλάς δὲν εἶναι ὄνομα μικρόν. Περικλείεται ἐντὸς αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος πᾶν ὅ,τι ὠραῖον καὶ ἐσκέφθη καὶ ἐπετέλεσεν ὁ ἄνθρωπος.

Ὁ συνάδελφος κ. Νικόλαος Κοντολέων, τακτικὸς καθηγητὴς τῆς Ἀρχαιολογίας, θὰ ἐκφωνήσῃ τὸν πανηγυρικὸν τῆς ἡμέρας ἀναλύων πῶς ἀνεπτύχθη ἡ ἔννοια τῆς ἐλευθερίας μεταξὺ τῶν Ἑλλήνων.

ΣΠΥΡΙΔΩΝ ΜΑΡΙΝΑΤΟΣ